

робою, а також, що дуже важливо, рівень доведення останніх до високого ступеню готовності для практичного застосування». Мізерні кошти, які виділяються на науку, не дають змоги сконцентрувати необхідні ресурси на проривних напрямках, на найбільш перспективних дослідженнях і найважливіших розробках. Через розпорошення коштів заради підтримки менш значущих робіт і не вдається підвищити результативність науково-пошуку.

Ще однією очевидною ознакою поглиблення кризи в науці є «відтік мізків». «Посилилася й, так би мовити, наукова еміграція, – констатував Борис Євгенович. – За звітний період з наукових установ академії у зв'язку з виїздом на постійне проживання за кордон звільнилося 90 працівників, зокрема 3 доктори і 73 кандидати наук. При цьому 90% таких випадків припадає на останні три роки. Нагадаю, що до цього протягом вже тривалого періоду емігрувало щороку не більш як 10 наших науковців високої кваліфікації».

Примітно, що останні три роки поспіль Загальні збори проходять без участі перших посадових осіб

держави. Певно, не випадково саме в ці роки фінансування академічної науки, що вже давно опустилося нижче так званого порогу виживання, продовжувало скорочуватися.

Певні надії вчені покладали на Концепцію розвитку Національної академії наук України на 2014–2023 роки. Планувалося, що поряд з підсумками діяльності академії на Загальних зборах буде розглянуто й заходи з її реалізації. Але учасники форуму, котрі виходили до трибуни, зосередилися переважно на своїх справах, а порушив цю тему лише

доповідач. План згаданих заходів, як повідомив Б. Патон, розглянула й затвердила Президія академії. За його словами, перші кроки до практичної реалізації концепції вже зроблено, зокрема, до кожного галузевого міністерства надіслано пропозиції щодо науково-експертного супроводження академією певних напрямів технологічного розвитку і розв'язання проблем. Корисною буде й додана до них інформація про завершені розробки академічних установ.

Головною інтригою нинішніх Загальних зборів мало стати обрання президента НАН України на наступний п'ятирічний період. Однак за ініціативою групи старійшин академії академік Віктор Бар'яхтар запропонував, посилаючись на складне становище, в якому опинилася наша країна, продовжити на рік термін повноважень президента і всього складу Президії академії, що й підтримали учасники Загальних зборів.

Отже 95-річний президент НАН України Борис Патон залишився на своєму посту. На поздоровлення одного зі знайомих Борис Євгенович відреагував у своєму стилі: «Не варто – це ж лише на один рік!».

Нинішня система фінансування науки вичерпала себе

З виступу Голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Лілії ГРИНЕВИЧ на Загальних зборах НАН України

Вельмишановний Борисе Євгеновичу, вельмишановні учасники засідання! Передусім дозвольте висловити кожному з вас вдячність за жертовну працю в цих складних умовах на славу Української держави і українського народу.

Величезні, гідні захоплення досягнення Національної академії наук України, яка є брендом світового рівня, як і ім'я її засновника Володимира Вернадського, і сьогодні свідчать про неймовірно високий потенціал українських учених. Однак, зважаючи на складну ситуацію, в якій ми нині перебуваємо, хочу порушити питання, які потрібно вирішити, щоб рухатись уперед.

Сьогодні країна опинилася в переддефолтному стані. Ми маємо розкрадений бюджет з діркою у 280 мільярдів гривень. Ми маємо військову агресію з боку сусідньої держави. Тому сьогодні весь наш науковий потенціал має бути спрямований на посилення оборонного комплексу країни.

Нам доводиться жити в зовсім нових умовах. Але в цій незвичайній кризовій ситуації є великі шанси

для нашого розвитку. Вони пов'язані передовсім з готовністю суспільства і більшістю його громадян до великих перетворень. Окрім того, підписавши політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, ми опиняємося в новому міжнародному ландшафті. А найголовніше – така ситуація змусить нас реформувати систему державного управління й усі інші сфери, в яких не сталося необхідних змін за весь трансформаційний пострадянський період.

У той час, коли глобальні видатки на науку за останні десять років у світі збільшуються щорічно темпами вищими, ніж зростання світової економіки, і середньосвітової показник наукоємності ВВП становить близько двох відсотків, ми спостерігаємо тотальне зниження державного фінансування на науку. Ми перейшли поріг виживання для науки, а це 0,9% ВВП, у нас останніми роками державне фінансування скоротилося до 0,27%. А нині внаслідок фінансової кризи рівень асигнувань на науку знижується ще більше.

Це макрорівень. А є ще мікрорівень. Йдеться про життя кожного

науковця. Наприклад, досягнувши піку кар'єри, провідний науковий співробітник академічного інституту, який одночасно працює за сумісництвом в університеті, отримує до семи тисяч гривень. А що вже казати про аспіранта? Його місячний бюджет становить близько двох тисяч гривень. Причому, захистивши дисертаційне дослідження, він втрачає місце в гуртожитку. Тому й розсіваємо свій інтелект по всьому світу, де наші науковці можуть заробити, як мінімум, у п'ять-шість разів більше. І якщо ми сьогодні, в цей кризовий час, не розробимо такого законодавства і такої програми дій на найближчі п'ять років, щоб вийти на висхідну за цими показниками, то втратимо неймовірні надбання, здобуті ціною здоров'я і життя величезної кількості науковців нашої країни.

Водночас не можна не торкнутися іншої дуже важливої проблеми: ми утримуємо лідерські позиції в цілому комплексі досліджень, але визначні наукові результати не імплементуються у вітчизняну економіку. Чому? З одного боку, немає відповідних стимулів для вітчизняного бізнесу, а з другого – такою була державна політика, коли простіше купити, можливо, менш якісний, але трішки дешевший, імпортований товар, провівши при цьому різні оборудки. Не хочу зараз згадувати «Хюндаї» та інші закупівлі, пов'язані, наприклад, зі спорудженням сонячних електростанцій у Криму. Ми це все пам'ятаємо, і, дай Боже, щоб ця епоха відійшла в минуле.

Наші наукові пріоритети мають бути чітко вибудовані, однак на інших засадах. Погляньте, за кількістю патентів на душу населення Україна перебуває на 52-му місці серед 148 країн у рейтингу конкурентоспроможності. А за показником прямих інвестицій у передачу технологій посідає 131-ше місце. Низький рівень впровадження наукових досліджень, розробок та інновацій у економіку України та суспільний розвиток у цілому є очевидним, як і неіздатність нинішньої системи фінансування наукових досліджень і розроблень, яка себе вичерпала. У цій ситуації ми навіть не можемо скористатися можливостями, які надають структури Європейського Союзу. Продовжується розпорошення і фрагментація наукових досліджень в Україні, що призводить до подальшого відставання від світових досягнень у багатьох галузях знань.

Подолати проблему можна лише шляхом відповідного реформування наукової сфери і створення нового законодавчого поля. Я щиро вдячна всім тим ученим Національної академії наук України, які беруть активну участь у обговоренні законопроектів, збагачують своїм інтелектом новий продукт,

який маємо отримати в результаті. Задумана реформа полягає в тому, що ми повинні створити сприятливе інноваційне середовище в Україні, яке працюватиме за принципом: наука продукує знання, використовуючи гроші, а інновації заробляють гроші, застосовуючи знання. Іншими словами, ми прагнемо створити таку атмосферу в країні, коли кошти, які вкладаються у фундаментальні дослідження, мають давати справжні нові знання, що поширюватимуться не тільки в межах України, а й у світовому просторі. А кошти, які інвестують в прикладні дослідження, розробки та інновації, мають приносити конкретний економічний або соціальний зиск від їх реалізації.

Щоб досягнути такої мети, потрібно прийняти цілу низку законів. Якщо ми нині через складні економічні обставини не можемо різко збільшити фінансування науки, то повинні змінити законодавче поле і створити такі умови, щоб ця ситуація і таке ставлення держави до науки ніколи не повторилися в Україні. І вже сьогодні йде розроблення нової редакції законопроекту про наукову і науково-технічну діяльність, який має розв'язати цілий комплекс проблем, починаючи від питань співвідношення коштів, які виділяються на грантовій основі за конкурсом, і тих коштів, які становлять основне базове фінансування наукових інституцій.

Завершую аналіз проблем розвитку науки питанням омолодження наукових кадрів, однак це зовсім не означає, що воно останнє в пріоритетах. Омолодження науки сьогодні – одне з дуже важливих завдань Національної академії наук, і в своїй доповіді Борис Євгенович Патон приділив йому велику увагу. Ми ж пам'ятаємо, що сам він став академіком в 40 років, а в 44 роки очолив

Академію наук. А ось сьогодні, дивлячись на діаграми щодо вікового складу академії, можемо побачити, що серед академіків тепер дуже мало тих, кому менш як 60 років. І це означає, що молодим науковцям ми маємо відкрити більше можливостей як в соціальному плані, так і в кар'єрному зростанні в системі Національної академії наук.

Регламент не дає мені можливості прозвітувати про роботу очолюваного мною комітету, однак дозволяє спинитися на окремих аспектах його діяльності. Так, комітет запропонував і надіслав до Кабінету Міністрів проект змін до закону про державні закупівлі. Враховуючи пропозиції науковців академії, ми наполягаємо на скороченні різного роду обмежень щодо наукових досліджень, зокрема непоширення дії закону на ті наукові розробки, які здійснюються для держави і за державні кошти, а також на ті закупівлі, які вже пройшли попередній конкурс. Не потрібен для них другий тендер, який є просто дублюванням, причому абсолютно штучним. Ми також обговорювали питання атестації кадрів і зняли з порядку денного Верховної Ради України застарілий закон про атестацію. Законопроект про вищу освіту, який у найближчому часі має перспективу бути розглянутим у сесійній залі, передбачає руйнування монополії Міністерства освіти і науки та втручання його чиновників у порядок присвоєння вчених ступенів.

Наука є майбутнім нашої країни, і тільки вона здатна вивести нас у світові самодостатні лідери. Нам треба разом рухатися вперед і не зрадити всіх тих людей, які в попередню і новітню добу поклали життя на вівтар свободи заради процвітання і незалежності України.

День

24 травня – День слов'янської писемності і культури

Це свято встановлено указом Президента України від 17 вересня 2004 року. І не випадково: 24 травня православна церква ушлявлює рівноапостольних братів Кирила та Мефодія, які у грецькому монастирі створили слов'янську абетку. Сталося це близько 862 року. З часом нову азбуку почали називати кирилицею – на честь візантійця Костянтина, котрий, прийнявши чернецтво, став Кирилом. Допомігав йому в богоугодній справі старший брат Мефодій.

В основу слов'янського алфавіту ліг видозмінений грецький, тим-то саме з цієї мови його творці переклали Євангеліє та Псалтир, а також написали власні твори: Кирило – «Азбучну молитву» й «Пролог до Євангелія», а Мефодій – гімн на честь святого великомученика Димитрія Солунського. Оригінали цих творів не збереглися. Двадцятирічна просвітицька діяльність братів та їхніх учнів мала всеслов'янське значення й відіграла велику роль у розпросторенні писемності.

Возвеличуючи Кирила та Мефодія, водночас не забуваймо, що на стінах Софії Київської виявлено набагато раніші відбитки літер, які визнано протокирилицею.

